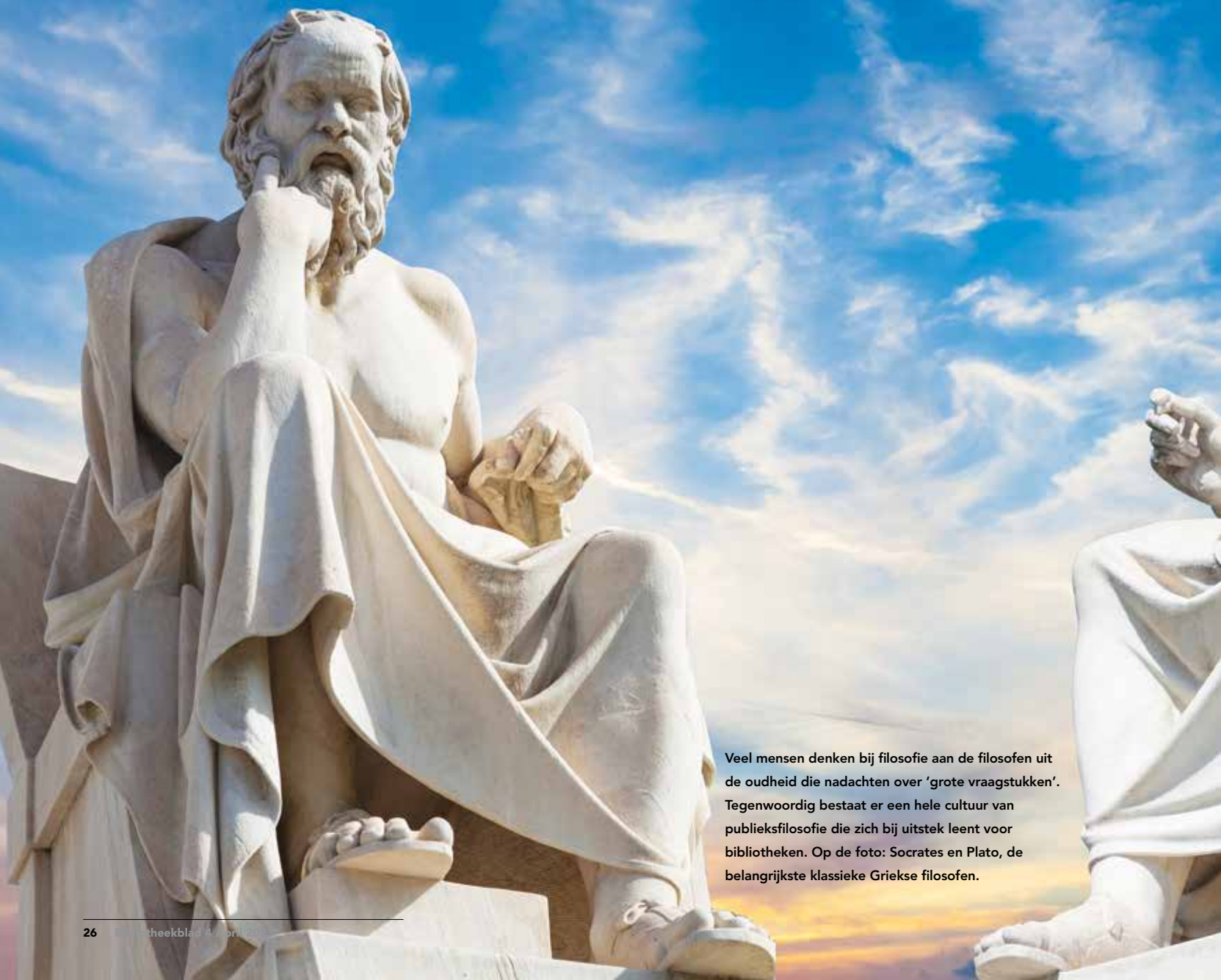

Filosofie in de collectie én programmering

‘Filosoferen sluit perfect aan bij de

April is de Maand van de Filosofie, en van 15-23 april vond de Week van de Kinderfilosofie plaats. Wat is nu eigenlijk filosofie? En waarom zou je dat doen in een bibliotheek? En alleen maar tijdens een filosofie maand? De bibliotheek Eindhoven is een mooi praktijkvoorbeeld van waar filosofie al een onderdeel is van het aanbod.

TEKST: ELSELIEN DIJKSTRA
FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Veel mensen denken bij filosofie aan de filosofen uit de oudheid die nadachten over ‘grote vraagstukken’. Tegenwoordig bestaat er een hele cultuur van publieksfilosofie die zich bij uitstek leent voor bibliotheken. Op de foto: Socrates en Plato, de belangrijkste klassieke Griekse filosofen.

doelstellingen van de bibliotheek!

Wat is filosofie?

Filosofie wordt wel de moeder van alle wetenschappen genoemd, de bron waaruit alle vragen naar kennis en waarheid zijn ontstaan. Letterlijk betekent filosofie: houden van wijsheid (Grieks: philos = houden van, sophia = wijsheid). Filosofen zijn kampioen in het vragen stellen, en vooral in het doorvragen. Zoals sommige kinderen in een bepaalde fase maar blijven vragen 'waarom?', zo blijven filosofen een zich verwonderende levenshouding bij zichzelf koesteren en bij anderen aanmoedigen. Waar andere mensen genoeg nemen met een antwoord, blijven filosofen doorvragen. Een antwoord is

voor een filosoof op zijn minst verdacht. Filosofen worden soms ook wel kunstenaars van het twijfelen genoemd. Veel mensen denken bij filosofie aan de filosofen in de oudheid die nadachten over grote vragen zoals 'Hoe is de aarde ontstaan?', 'Wat is de zin van het leven?', 'Wat is goed en wat is kwaad?' Ook wordt vaak gedacht dat filosofen alleen is weggelegd voor bijzonder intelligente mensen, en er bestaan ook achterhaalde vooroordelen dat vooral mannen het goed kunnen, in tegenstelling tot vrouwen. Maar naast de academische filosofie, die gelukkig ook steeds meer door vrouwen wordt beoefend, bestaat er een hele cultuur van publieksfilosofie. Kerngedachte van de publieksfilosofie is dat iedereen kan filosoferen, van jong tot oud, ongeacht je opleidingsniveau of maatschappelijke status, en dat filosofen een emanciperend en verbindend vermogen heeft. Om samen te kunnen filosoferen zijn wel bepaalde vaardigheden nodig, en die kun je oefenen. Om elkaar te kunnen begrijpen moet je elkaar natuurlijk uit laten spreken. Je leert kort en bondig je gedachten te verwoorden (want je kunt geen ellenlange monoloog houden, dan begrijpen anderen niet meer wat je bedoelt). Je leert pas echt goed naar elkaar luisteren als je echt wilt weten wat iemand anders denkt. Filosofen sluit perfect aan bij de doelstellingen van de bibliotheek op het gebied van taalontwikkeling, mediawijsheid, kritisch burgerschap, verbinding en zingeving, en filosofen heeft een emanciperend effect. Filosofie is democratisch: iedereen kan meedoen, en in een filosofisch gesprek laat je je leiden door de kwaliteit van de argumenten en gedachten, niet door je sociaaleconomische status. Of je nu de toiletjuffrouw bent of de directeur van een bibliotheek, in een filosofisch gesprek telt dat in principe niet mee.

Filosofische vragen

Filosofische gesprekken gaan meestal over een filosofische vraag: 'Maakt geld gelukkig?', 'Kun je spontaniteit plannen?', 'Is het soms goed om ergens een bende van te maken?', 'Is alles van waarde weerloos?' Filosofische vragen doen iets met mensen waardoor ze opeens een meer diepgaand gesprek met elkaar hebben dan zonder die vraag. Een filosofische vraag prikkelt en zet aan tot nadenken. Er zijn meerdere antwoorden mogelijk. Een vraag als 'Kun je spontaniteit plannen?' kan bijvoorbeeld leiden tot een gesprek over wanneer je nou wel of niet spontaan bent. Wat is spontaniteit eigenlijk? En wat is plannen? Is spontaniteit belangrijk? Zo belangrijk dat je er tijd voor moet maken? Maar als je spontaniteit gaat inplannen, is dat dan nog wel spontaan? Door de verschillende antwoorden in een groep te bespreken ontdek je wat anderen en jijzelf hierover denken. Het kan zijn dat je ontdekt dat je veel spontaner bent dan je dacht, of dat je juist helemaal niet spontaan bent, maar erg gericht op plannen. Mensen kunnen door te filosoferen leren dat het oké is om een andere mening te

hebben. En dat veranderen van mening ook mag. Sterker nog, tijdens een filosofisch gesprek ontdek je vaak tegenstrijdigheid in je eigen denken, wat het gesprek nog spannender maakt.

Het filosofische gesprek

Er bestaan verschillende methoden voor filosofische gesprekken. Een bekend voorbeeld is het socratische gesprek, waarin de deelnemers hun eigen en elkaars gedachten kritisch leren bevragen. Er zijn striktere vormen, zoals de CoPi-methode, waarbij deelnemers telkens volgens hetzelfde stramien met elkaar in gesprek gaan: 'Ik ben het eens met X, als hij/zij zegt dat ...' Er zijn filosofische gesprekken waarbij mensen zelf hun eigen filosofische vraag bedenken, maar ook lossere vormen waarbij alleen het thema is bepaald. Kenmerkend is wel dat het altijd gaat om een gesprek, waarin naar elkaar luisteren centraal staat, en dat het geen debat is waarbij je elkaar probeert te overtuigen of gelijk wilt krijgen. Wanneer mensen wat meer ervaring hebben met filosoferen, kunnen ze zelf een filosofisch gesprek leiden en omstebeurt oefenen met die rol.

Filosofie in de bibliotheek

De bibliotheek is de ideale plek om filosofische gesprekken en lezingen te organiseren. Filosofie past bij de verschillende rollen die bibliotheken willen vervullen: filosoferen heeft een emanciperende werking; het leidt tot onderlinge verbondenheid; het past volledig bij het democratische ideaal om burgers kritisch te helpen nadenken; en ook op het gebied van taalontwikkeling sluit het perfect aan. Een filosofisch gesprek gaat immers vaak over wat je onder bepaalde begrippen verstaat, het instrument van het denken is de taal. En tot slot is de filosofische vragende houding precies de houding die je wilt ontwikkelen als het gaat om mediawijsheid.

Bibliotheek Eindhoven organiseert regelmatig filosofische activiteiten. Filosofie en omgeving zijn opgenomen in het visiedocument van de bibliotheek. Tijdens de Maand van de Filosofie hebben ze verschillende activiteiten georganiseerd die aansluiten bij het thema 'weerloos & waardevol'. Er staan een interview op het programma met Marjolijn van Heemstra, die dit jaar het filosofische essay schreef (zie kader), en een aantal

Filosoferen met kinderen

Niet alleen volwassenen kunnen filosoferen. Ook kinderen kunnen het, en zij hebben daarbij het voordeel dat ze vaak nog van nature een open en zich verwonderende levenshouding hebben. Onderzoek heeft aangetoond dat filosoferen voor kinderen veel voordelen heeft. Ze leren er vaardigheden zoals naar elkaar luisteren en hun mening verwoorden; het verbetert hun zelfvertrouwen en geeft hun cognitieve vaardigheden een boost; ze leren verbanden leggen; worden toleranter voor andere meningen; en ze worden weerbaarder tegen manipulatie door reclame of populistische politici. Er zijn nog meer voordelen, een overzicht en informatievideo's zijn te vinden op weekvandeKinderfilosofie.nl. Helaas is bij het verschijnen van dit nummer de week van de Kinderfilosofie al achter de rug, maar de site biedt dus ook veel inspiratie voor filosoferen met kinderen op een later moment.

De Week voor de Kinderfilosofie bestaat sinds 2021 en kiest een thema dat aansluit bij dat van de Maand van de Filosofie. Dit jaar is dat 'waardeloos of waardevol?'. Er wordt jaarlijks een prijs uitgereikt voor het beste filosofische kinderboek. Christianne Verheugd is programmamanager en penningmeester van de Week voor de Kinderfilosofie. Ze hoopt dat door instellingen en een breed publiek kennis te laten maken met het plezier en belang van filosofie voor kinderen, er langzaam een olievlekwerking op gang komt en er steeds meer mensen gaan filosoferen met kinderen. 'We hopen dat de Week van de Kinderfilosofie uiteindelijk net zo vanzelfsprekend wordt als de Kinderboekenweek. En dat op termijn alle kinderen net zoals ze leren lezen, ook leren filosoferen.'

Podcast

Bibliotheken kunnen jaarlijks bij de Week voor de Kinderfilosofie weggeefboekjes bestellen om filosofie te promoten. Elk jaar is er nieuw promotiemateriaal. En voor bibliotheken is ook de podcast die

Foto: Shutterstock

nu ontwikkeld wordt heel interessant, vertelt Christianne: 'Niet alle bibliotheken hebben zomaar een kinderfilosoof in huis of in de buurt. Met de podcast die we in coproductie met Filosoofje maken, kun je straks zelf stap voor stap filosoferen met kinderen naar aanleiding van een kinderboek. Soms krijgen we ook vragen of wij een kinderfilosoof kennen. Ook daar kunnen we bij helpen.'

Een andere stichting die interessant is voor wie wil filosoferen met kinderen en jongeren is het Centrum voor Kinderfilosofie Nederland: kinderfilosofie.nl.

Daar vind je veel achtergrondinformatie over filosofie voor kinderen, tips voor filosofische impulsen en het voeren van filosofische gesprekken. Ook worden er trainingdagen georganiseerd en je vindt er het beroepsregister Kinderfilosofen.

Op de website filosoofje.nl vind je meer informatie over de podcast voor en door kinderen over filosofie.

filosofische workshops over het thema weerloos & waardevol. De workshops in Eindhoven en Waalre worden begeleid door filosofe Ingeborg van den Bold. De workshop in Eindhoven was al volgeboekt, daarom werd er nog een extra workshop in Waalre geboekt. Naast de filosofieactiviteiten in deze maand is er ook een langer lopende cursus filosofie op locatie Best. Vorig jaar een reeks over de verlichting en dit jaar over filosofie in de twintigste eeuw.

Filosofie past heel goed bij de visie van de bibliotheek Eindhoven, vertelt programmamaker van Bibliotheek Waalre, Margot Lasance. 'Wij zien onszelf als ontwikkelaar van mensen. We willen niet alleen mensen informatie aanbieden, maar ze ook helpen om die informatie te filteren, te beoordelen en te begrijpen, en om te zetten in praktische kennis en wijsheid.'

Aristoteles

In het visiedocument van de bibliotheek Eindhoven, *Ontwikkelaar van Mensen*, is filosofie en zingeving expliciet opgenomen. 'Wij hebben drie hoofdthema's', licht Margot Lasance toe, 'Taal; digitaal; en mens en samenleving. Vanuit die thema's bieden we programma's aan. Het thema 'mens en samenleving' is onderverdeeld in een aantal onderwerpen die wij belangrijk vinden, zoals mens en natuur, leren en opvoeden, en een van die onderwerpen is filosofie en zingeving. We willen mensen stimuleren om na te denken over zichzelf en over de samenleving.'

De bibliotheek krijgt positieve reacties van mensen die de filosofiewerkshops volgden. 'Mensen vinden het interessant en een leuke manier om diepgaande gesprekken te voeren die tegelijk ook luchtig en vol humor zijn', stelt Margot Lasance. Ook in de enquête achteraf zijn mensen positief: 'Het gesprek ging de diepte in. De deelnemers durfden zich te laten zien. Was waardevol.'

Hoe komt een bibliotheek erbij om zich met het thema zingeving en filosofie bezig te houden? Margot Lasance antwoordt met een quote van Aristoteles: 'Waar je talenten en de wereld elkaar kruisen, daar ligt je roeping – dat is voor ons onze drijfveer: wat voor mensen hebben wij om ons heen? En waar hebben die behoefte aan? Daar willen we op inspelen. Wat hebben mensen nodig om te overleven in de maatschappij? Dat is niet alleen maar hoe ga je om met digitale middelen, maar ook hoe ga je om met verandering? Wat geeft jouw leven waarde? Wat maakt jouw leven rijker? Als je dat met elkaar deelt, kun je samen de samenleving vormgeven.'

Open blik

'Het gaat ook om een stukje openheid, om vanuit een open kritische houding naar de wereld te kunnen kijken', stelt Margot. 'Wij stimuleren om ruimdenkend te zijn en verschillende verhalen te lezen. Dat verrijkt je alleen maar. Filosofie is daarvoor een basis. Door vragen te stellen, zoals: wat heb jij nodig? Wat is jouw behoefte? En wat is jouw rol in de samenleving? Een dosis gezonde twijfel brengt je veel, het geeft je een open blikveld en de mogelijkheid om andere wegen in te slaan.'

Het aanbod van filosofie in Eindhoven, Waalre en Best staat al redelijk stevig in de kinderschoenen. En omdat het een positief effect heeft zal dat in de toekomst vast nog uitbreiden. Margot

Lasance: 'Filosofie is echt een onderdeel van ons aanbod. We hebben een filosofiecollectie en in de Maand van de Filosofie kopen de we titels in van de genomineerden voor de Socratesbeker. We willen binnen dit thema ook meer voor kinderen gaan doen. Voor hen hebben we nu wel leestips en een inspiratietafel met filosofieboeken.

We denken dat er meer uit te halen valt in samenwerking met scholen, we hebben op elke school een mediacoach die de behoeften van scholen inventariseert. Burger- schap is een thema waar scholen wat mee moeten, wellicht kunnen we dat combineren met filosoferen met kinderen. Maar dat moet nog groeien. Het kan wel iets zijn wat wij leuk en interessant vinden, maar er moet wel behoefte aan zijn.'

Naschrift redactie

De Bibliotheek Eindhoven organiseert op 17 mei van 19.30-21.30 uur een interview met Marjolijn van Heemstra, auteur van het filosofie-essay. Meer informatie via de verkorte link: tinyurl.com/fuu249wb

Margot Lasance, programmamaker van Bibliotheek Waalre: 'Een dosis gezonde twijfel brengt je veel, het geeft je een open blikveld en de mogelijkheid om andere wegen in te slaan.'

Maand van de Filosofie (april)

Thema 2023: Weerloos en waardevol

Essay: *Wat is ruimte waard* – Marjolijn van Heemstra

Kinderboek: *Dát bedoel ik, zei de zalm* – Joke van Leeuwen

Denker des Vaderslands (elke twee jaar): Marjan Slob

Jaarlijkse uitreiking van de Socratesbeker

Nieuw dit jaar zijn de Jonge Denkers. Dat zijn filosofieleerlingen uit het voortgezet onderwijs die zich uitspreken over de actualiteit.

Zij maken samen een bundel over het nieuwe thema van de maand van de filosofie én spreken voor een breed publiek.

Bibliotheken die in de maand april filosofische activiteiten zoals lezingen, filosofische cafés of gesprekken organiseren, kunnen die op de agenda zetten van de Maand van de Filosofie: maandvandenfilosofie.nl